

ленізують ціле Поділля (Марчинський, т. II, стор. 113), та взиває уряд ужити рішучих заходів, які й наводить в одному із уступів своєї праці „О євреях“ (стор. 87—124). З настанням російського панування настає рішуча ломка і основних положень цехів, куди починають входити в чимраз більшій кількості єврейські ремісники й купці, про що докладніше при цехах Кам'янця.

В. Кравченко.

Легенди й перекази волинського села.

Тихе, спокійне життя Волинського села. Ще до цього часу на Волині є кутки, де людина, що прожила 50 літ, не бачила залізниці, пароплава, трамвая... Село живе своїм власним життям, запозиченим від дідів-прадідів. Дух глибокої старовини панує ще в селах-закутках, і тут нетрудно знайти лишки й поганства, й первісного уявлення природи, й знахарства. Біжить потяг, свистять гудки фабрик та заводів, тягнеться дріт у всіх напрямках, то там то там загорасться зірка електричної лампочки в селянській хаті... А поруч — забобони, пісні, перекази, що від них так натурально пахне часами татарщини, козаччини й кріпацького свавілля. І дивно вживається радіо, яке несе звістку з усіх кінців світу, з світоглядом старого діда, який переконано оновідає про те, як провалилось сусіднє село й як там утворилось озеро й по неділях дзвонять в його глибині церковні дзвони.

Техніка робить своє діло і в вигляді то трактора, то кіна, то електрики, владно пробирається на село і щодалі більше й більше зворушує віковий уклад його життя. Покищо дві сили стоять на селі рядком: одна — від часів початку трьохпілля й феодалізму, а друга — від грохоту машин і варстатів, що сучасним народнім багатирем завойували місто й завойовує село. І що ближче до села підходить трактор, то більше ниточок дроту протягується до селянських хат, то далі й далі відходять старі, як вік, пісні, чудові перекази-легенди. Живі пам'ятки далекого минулого доживають останні дні. Пишною красою віддає від них, трохи не вся історія розвитку народу в них, вся загадка світогляду, звичаїв, народнього права. В них краса буйної цілипи, що не зачеплювалась плугом, величність степів, де блукали тури й табуни диких коней. Але нема в них ані тихого шепоту спілих колосків великої ниви, ані мирного цокоту крицевих молотків. Там — кудлата тінь далекого минулого, тут — гаряче дихання життя.

Чи шкодувати? Нехай біжать струмки світла по дротах і що дужче дріт оплутає кожне село, то менше воно буде оплутане забобонами, знахарством. Ми любимо старовину, легенди, перекази, але не любимо тих умов, у яких вони живуть. Їм давно місце в наукових інституціях, де вони зустрінуть до себе належну увагу, але їм давно вже не повинно бути місця на селі, де вони є ознакою низької культури, темноти, відсталости.

Про м. Із'яслав.

Великий скарб заховано в м. Із'яславлі — 100 бочок золота. Але такий на нього наговір покладено, що знайти його, а особливо — скористуватись — неможливо.

Це було перед великим нападом. Багато було нападів, але то був найбільший. Наскочили — нейвак, лемент... Такий пішов грабунок, якого місто ніде не бачило! Стояв на горі великий князівський замок — збили; було чимале військо — зсікли. Рови тілами загатили. Населення — хто куди. А кругом ліси, без кінця ліси та нетри. Хто втік — спасся, хто залишився в місті — положили. І пішли чутки: домагаються 100 бочок золота викупу. Про такі гроші колись і не чули. Страшна сила. Всі злякались: не відкупитись. По лісах блукають, радяться.

Аж одного ранку, чуть світок, бачать люди, ходить якийсь дідок — невеличкий, в постільцях, на вигляд зовсім нікчемний. Ходить, покашлює, та все торбинку, що на плечах, підкидає — ніби тяжко. Такий нужденний, що аж дивитись жалосиво. Думали — дідок з торбою із хлібом. Але не просить. Тоді народ загомонів: „Хто, звідкіль, за яким ділом“.

Дідок ніби злякався, став під деревом, труситися.

„Біда я, каже, мужича. Нічого не маю, всім даю. Хто припече, хто скрутить, той і одержить“.

Замислився нарід: щоб це значило? А чийсь голос і гука:

„Чого стоїте, чого дивитесь? Щастя привалило, а ви й байдуже. Тож чули: „Хто припече, хто скрутить, той і одержить“. Ну й печіть, ну й скрутить, ну й одержить“.

Так і не дізналися, хто це гукав: одні доводили, що молодий князь, другі запевняли, що князівський підпанок... Це було потім, а тоді кинувся нарід, а дідок стоїть; до торби, а там суха рибина й та зацвіла. Розсердились та за горло:

„Чого ж ти баламутиш, коли злидень?“.

Придушили, а з торби золотий — дзв'як! Знов придушили, знов золотий. І почалась робота... Душили його день, другий, третій. Рахували, а потім і з рахунку збились. Врешті — душать, а золото вже не падає. А чийсь голос знову: „Не піддається? Припечіть“.

Кинулись до вогню, давай припикати. І знов золотий за золотим дзв'якає. Цілу гору золота зібрали. А дідок чуть живий. І так був ледащенький, а то вже нікуди. Почали золото в бочки насипати. Рівне сто бочок нарахували. Підходить дідок, клянчить: „Хоть один золотий дайте на хлібець“... Та де тобі. Не розкривать же бочки. Не дали. Повезли золото до міста на викуп. А там пусто, ні душі. Частина перебили, частину в полон забрали — нікого. І з великого жалю закопали те золото коло річки під горою й наговір на нього наложили:

„Викопати скарб лише тоді, як в місті буде стільки населення, як було до великого нападу. І коли хто нападе на слід того скарбу